

POZAPOMENUTÝ KRONIKÁŘ SVRABOVÉ ČTVRTI

František R. Kraus: Povídky ze Svrabové čtvrti – Zmizelý svět židovské Prahy
Cattacan, Praha 2020, 344 s.

Viktor Pípal

„František Robert Kraus, který není v literárním slovníku. Člověk ze stejného fládru jako Jack London, Albert Londres a Curzio Malaparte a Egon Erwin Kisch a Isaak Babel nebo Adolf Rudnicki. Jeden z mých předčasně zemřelých kamarádů.“ Takto lapidárně a výstižně popsal Arnošt Lustig autora knihy *Povídky ze svrabové čtvrti – Zmizelý svět židovské Prahy*, kterou vydalo nakladatelství Cattacan.

Je pravda, že novinář a spisovatel František R. Kraus je dnes již poněkud pozapomenutý. Nebylo tomu tak ale vždy. Tento pražský Žid (ročník 1903, zemřel v roce 1967), mluvící plyně několika jazyky, se po maturitě musel

začít otáčet, aby uživil matku, když je otec po první světové válce opustil. A tak místo na vysokou školu šel psát do pražských německých novin po vzoru svého o generaci staršího kamaráda E. E. Kische. Brzy však přešel do novin českých, takže čeština se stala jeho hlavním jazykem, jímž po druhé světové válce napsal trilogii autobiografických reportážních próz z koncentračního tábora *Plyn, plyn pak oheň... A přiveď zpět naše roztroušené... a David bude žít*, která ještě stačila knižně vyjít v letech 1945 až 1949.

O tři roky později, při začátku procesu s Rudolfem Slánským a dalšími „sionistickými agenty“, byl již F. R. Kraus pro svůj semitský původ propuštěn ze zaměstnání. V roce 1957 mu sice ještě vyšel válečný román z českého pohraničí *Proměněná země*, napsaný ve spolupráci s Jaroslavem Pecháčkem, to však byla jeho labutí píseň. Když o deset let později zemřel, zanechal po sobě kromě dvou potomků obsáhlou literární pozůstalost, která až do roku 1989 nemohla oficiálně vyjít (výjimku tvořilo pololegální vydání románu *Kat beze stínu* Jazzovou sekci r. 1984).

Povídky ze svrabové čtvrti jsou, tuším, autorovým čtvrtým titulem, jenž byl knižně vydán po sametové revoluci. Otvírá jej úvod jeho syna Tomáše Krause, současného tajemníka Federace židovských obcí, jenž za minulého režimu působil v již zmíněné Jazzové sekci. Ve svém prologu připomíná, že publikovat za komunistů knihy s židovskou tematikou bylo značně problematické, tudíž je současné vydání *Povídek ze svrabové čtvrti* splacením dávného dluhu otci.

Jak již název knihy napovídá, jde o dvacet kratších textů převážně memoárového ražení – s jedinou výjimkou, v níž autor přiznaně fabuluje („W. A. Mozart ve Staronové synagoze“), což evidentně nebyl jeho šálek kávy. Také označení „povídky“ není úplně přesné a výstižné. Často se jedná spíše o beletrizované vzpomínky: Například v textu nazvaném „Drůš Mauruse Blocha“ se dozvíme, jak se autor coby klučina seznámil s Franzem Kafkou, „Zikmund Reach, Praha – Skořepka

– Evropa“ zase připomíná svého času proslulého antikváře a fotografa zaměřeného na pragensie. Jsou to texty bez výrazného dramatického oblouku a mnohdy i bez pořádné pointy, připomínající více kroniky než co jiného.

Jenže dramatický oblouk ani pointy nejsou v této knize kupodivu vůbec podstatné. Jak se totiž dozvíme z obsáhlého doslovu Františka Cingera (který však zcela nepochopitelně opomněl uvést Krausovu bibliografii), F. R. Kraus si z pobytu v koncentracích – včetně Terezína a Osvětimi – odnesl traumata, z nichž se na radu lékaře pokusil vypsat. Psaní těchto „povídek“ pro něj tedy bylo především terapií: Vracel se v nich do dětství a mládí za doznávající monarchie a první republiky, do časů, kdy mu bylo dobře a které prožil v páté pražské čtvrti Josefov (přezdívané Svrabová čtvrť), tedy v dřívějším židovském ghettu, ovšem už po asanaci. Pravda, ani tehdy nebyl život snadný, zvláště pro mnoho chudých židovských rodin, což autor také reflektuje, ale s pozdější dobou se to nedá srovnat. Krausovi šlo tedy především o vyjádření neopakovatelné atmosféry zaniklého světa i s živým a bohatým jazykem jeho obyvatel.

A tak jsou *Povídky ze svrabové čtvrti* zalidněné mnoha postavami a figurkami, které sehrály v životě F. R. Krause větší či menší roli. Nejdlejší kus „Hoši ze Svrabové čtvrti“ svým akcentem na soudržnost party židovských chlapců, jejich vzájemnou pomoc a dobrotu, s níž zachrání otce jednoho z nich, dvanáctiletého Poldíka, před kriminálem, silně připomíná *Rychlé šípy* Jaroslava Foglara. Stejně tak následující „Železný poklad“, v kterém chlapec Egonek, sám z chudých poměrů, nezištně zachrání jinou rodinu nuzáků před vystěhováním (zdrobnělina jmen používá Kraus velmi často, a to i u dospělých postav).

Děj povídek je kromě Josefova často situován i do Starého Města a na Malou Stranu a do míst, která dnes již neexistují, jako byl Jánský plácek neboli Svatojánské náměstí, lidově zvaný „Židák“. Orientaci usnadňuje připojený seznam těchto zaniklých míst

s popisem, kde se nacházela, ale i těch, která sice existují dodnes, avšak pod jinými názvy. Ještě důležitějším pomocníkem je čtenáři „Slovníček z Dreivölkerstadt“, jak se Josefov říkalo, protože se tu běžně mluvilo třemi jazyky: česky, hebrejsky a německy. Obsahuje i mnoho argotických výrazů z mluvy kriminálních žvůlů, a pochopitelně výrazy v jidiš.

Nutno říct, že bez „přeložení“ do spisovné češtiny by čtení některých povídek – například „Ráje zaslíbeného“ – bylo velmi obtížné. Hlavním hrdinou je prostomyslný mladík z Berounska Ferdík, který si myslí, že v hlavním městě udělá díru do světa. Místo toho se však jen bezcílně potlouká z místa na místo, vyzkouší si žebrotu, a když má hlad, je odkázán na dojídaní zbytků v automatech, což se občas neobejde bez bitky s jinými santusáky. Spát chodí pod most, do parku anebo do zavšivené přeplněné noclehárny, kde je kvůli uvolněným lidským plynům nedýchatelné. K tomu se navíc chytne party kriminálků, a už to s ním vypadá nahnutě. Naštěstí ze svého marného snu nakonec vystřízliví a vrací se do rodné vsi k poctivé práci.

Z Krausových povídek je patrný příklon k levicovému názorům a nechuť vůči vyšším vrstvám první republiky. Jeho sympatie jsou bezesporu na straně chudiny, z níž ostatně sám vzešel. Zhruba v polovině textů se objevuje motiv koncentračního tábora a nacistických zvěrstev, popsanych velmi naturalisticky a sugestivně, které v určitých momentech dokážou čtenáře dohnat skutečně až k slzám. S ohledem na osvobození Rudou armádou a historický kontext vzniku knihy je třeba překousnout i autorovu otevřenou chválu SSSR v závěrečném kousku s názvem „Zrodil se člověk“.

Povídky ze svrabové čtvrti vyšly rovněž v podobě audioknihy. Tvorba Františka R. Krause rozhodně stojí za pozornost. Snad se v budoucnu dočkáme ještě dalších knih z jeho zaprášených šuplíků. ■

POZNÁNÍ JAKO NADĚJE

Daniel Prokop: Slepé skvrny
Host, Brno 2020, 280 s.

Jiří Zizler

Daniel Prokop ve své knize *Slepé skvrny* realizuje zásadu zakladatele sociologie Augusta Comta „savoir pour révoir“ (poznáme, abychom dokázali předvídat). Jeho ideálem je tedy společnost regulovaná, ba řízená, schopná vědecké poznání optimalizovat a převést do praktických a efektivních sociálních mechanismů a modelů. Jeho pojetí však komplikuje fakt, že v stávajícím systému neexistuje konsensus, kam by měla společnost směřovat.

Východiskem jsou velmi důkladné a sofistikované sociologické průzkumy, které pouka-

zuji ke skrytému či obtížně viditelnému (viz titul knihy) propojení věcí, vztahů a fenoménů, umožňující (re)konstruovat sled příčin a následků. Práce vznikla ještě v době předcoronové a nelze pochybovat o tom, že ta aktuální řada procesů ještě akcelerovala. Musíme však mít na paměti také to, že výsledné sociologické modely jsou pouhé abstrakce a v čisté formě neexistují, protože do hry vstupuje nekonečně proměnných a individuálních odchylek od průměru. V tom může být spolehlání na průzkumy a expertizy zavádějící, nehledě na možné nepřesnosti – naznačené trendy však zasluhují veškerou vážnost.

Knihla zahrnuje sedm kapitol. Zaměřují se na chudobu, školství, menšiny, radikalismus, populismus a demokracii, jakož i na otázky zdrojů a potřeby nové spravedlnosti, mýty a metafory politiky, a nakonec se autor věnuje dosti specifické problematice volebních výzkumů a jejich zálužností a subtilnostem. Cílem je shromáždění materiálu pro hlubší syntézu, již sám podniká spíše v náznavu, i když nikterak neskrývá své názory na slabá a hluchá místa systému.

Se stratifikací si sociologové už něco vyhráli (k dokonalosti to přivedli v Británii a skvěle zparodovali ve skecích Monty Pythoni); ani Prokop není výjimkou a demonstuje, že detailní analýza společenského rozčlenění je fundamentem badatelské optiky. Kromě úzké, počtem zanedbatelné „top class“ rozlišuje dvě poměrně vyšší střední třídy: zajištěnou (22 %) a nastupující kosmopolitní (11 %, majetkově nestabilní); na opačném pólu se nalézá strádající třída (18 %, charakterizuje ji „prekérní“ práce, či přímo nezaměstnanost, exekuce a potíže s bydlením). Nižší střední třídu autor rozděluje na tradiční pracující, ohroženou (22 %) a poněkud vykonstruovanou působící třídu místních vazeb (12 %). Na významu napříč skupinami nabývá sociální kapitál, tj. síť užitečných konexí a kontaktů, nápomocných při získávání informací, služeb, statků i kompetencí. Jde třeba o zdravotnictví a školství, ale jistěže i o supervizi při nákupu automobilu či zvyšování počítačové gramotnosti a zacházení s technologiemi vůbec, aby se člověk nestal

bezmocným vyvržencem z masy oplývající těmito dovednostmi.

Prokop se nezabývá konsekvencemi sociálních postavení, které hmotnou životní úroveň často výrazně relativizují. Psychoterapeutické zkušenosti ukazují, že frustrace, depresivita a negativní ladění středního a vyššího managementu, ale i zaměstnanců s výkonnostními nároky v zádech dosahují povážlivých rozměrů: Nespokojenost s tím, jaký má práce smysl, nedostatečné morální docenění a devalvace vlastní hodnoty nelze kompenzovat pouze vyššími příjmy (ostatně ani ty ve spojení s hypotékou, leasingy a nutností prestižní spotřeby neposkytují jistoty, spíše jen umocňují úzkost a obavy z budoucnosti). Nevybíravý tlak na výkon v řadě profesí a pracovních pozic vede k tomu, že je část populace proměněna nespokojeností a negativismem, takže hledá způsoby úniku a zástupné terče. Vyšší efektivita, flexibilita a posedlost růstem zjevně vedou do slepé uličky. Jedinou šanci otevírá práce a život v přátelském, solidárním a kooperujícím společenství.

Mnoho bolavých míst generuje podoba současného kapitalismu – daňové úniky drtí chudé státy a znemožňují jim investice do rozvoje; finanční magie, lichvářské úvěry, daňové ráje a vyvážení zisků do zahraničí těžce poškozují rozpočtové možnosti každé země. O řešení není zájem, protože současný systém by se tím výrazně posunul do jiných poměrů, pro velké hráče méně výhodných. U nás i ve světě tak roste nerovnost.

Chudoba v České republice vykazuje podstatně vyšší čísla, než se obvykle soudí; její nepřesné měření i interpretování společnost ukolébává. Jde o chudobu regionální, ale též ghettoizovanou a atomizovanou; někoho od ní dělí náhodné vlastnictví nemovitosti, mnoho lidí se nachází chudobě na dohled. Jedním z důsledků je to, že chudí představují po politické stránce divokou kartu, snadno použitelnou a zneužitelnou ve volebním zápase.

Prokop také popírá klíše o rovnostářských Čechích – dodejme, že podobně to asi bude i s naší solidárností. Rozestáváním jednotlivých skupin a stavění jedněch proti druhým

se tak stává snadnou a úspěšnou zbraní agitátorů, manipulátorů a politických náhončích. Autor však jednoznačně stvrzuje, že sociální determinace nemá váhu pouťového balonku, nýbrž olouvené koule u nohy. Jakékoli zlehčování reality tedy vede ke zhoubným důsledkům. „*Nezbavujeme se náhodou neustálým vysvětlováním, že žijeme v nejlepším z dosavadních světů, odpovědnosti za snahu žít v tom nejlepším z možných?*“

„Státotvorní“ novináři ve vleku normativní ideologie z Prahy na projevy lokální chudoby nedohlédnou (co oči nevidí, srdce neboli) a otevírají tak brány politické rezignaci a lhostejnosti vůči demokracii. Před listopadem bylo hůř a to obhajuje všechno: „*argumentovat horším ve skutečnosti slouží jen k legitimizaci nedobrého.*“ Příčiny sociálního úpadku autor spatřuje v neschopnosti státu intervenovat promptně, důsledně a racionálně; stát lidem především nedůvěřuje, a proto jim místo cílené pomoci ztěžuje život.

Nedostatečné poznání a pochopení reality nahrazují nepřekvapivé mýty. Rodí se mimo jiné z nepatřičných a nevydařených metafor, jež posléze žijí vlastním životem, aby opanovaly kus politického terénu. Vytvářejí cejchy a nálepky a podporují otupující stereotypizaci myšlení.

Ještě jinou kapitolu ovšem představují fantastické a bludné konspirační teorie – mnohdy připomínají složité gnostické soustavy z doby rozkladu antického světa. Důležitým elementem se stává esenciální nedůvěra a touha po vlastnictví vyšší, zasněžená pravdy jako mystéria. Výjimkou nejsou ostré přesmyky: Lidé se zásadně vymezují proti tomu, s čím se nedávno identifikovali (zklamání z ODS, různých politických protagonistů; proměna postoje k Mikuláši Minářovi a Milionu chvilek ztělesňuje rychlou proměnlivost nálad až mrazivě).

Sloganovitost politických metafor a jejich akceptování vždy roste z pohodlnosti, lenosti a neochoty myslet, v důsledcích toxických a destruktivních. Povinností médií by mělo být tyto stojaté vody rozrážet a prosazovat otevřenost do všech stran. Čeští žurnalisté žel po listopadu neodolali vábívé roli influencerů a vložili mnoho energie do aktivistické

(kontra)propagandy, zpravidla fedující jednu pravdu a utvrzující konzumenty v jejich názorech. Pokud se pak obraz světa začne rozcházet nejen s ideálem, ale i s realitou, je výsledkem ztráta důvěry. Jeden ideologický konstrukt nahrazuje jiný, k tomu prvnímu dokonce i protikladný.

K nejnebezpečnějším problémům současnosti patří ztráta prestiže a společenského postavení elit. Posedlost tzv. hybridní válkou se mi pod tímto úhlem jeví jako výraz úzkosti z toho, jak rychle klesá vliv elit na veřejnost. Ve změní internetové konfúze už jejich hlasu nikdo nenaslouchá, protože strhnout na sebe pozornost dokáže aspoň na chvíli každý

a všechno splývá do indiferentní kaše. Hluboký vzhled sousedí s klinickým blábolem.

V bezuzdném tékání se ztrácí prostor pro soustředění, jemně odlišení, trpělivé hledání a přemítání. Končí doba velkých vyprávění a nastupuje „alternativa“ a její fantasma. „Skutečnost“ je stále méně věrohodná, zajímavá, ba i podstatná – „jestliže je určitá situace lidmi definovaná jako reálná, stává se reálnou i ve svých důsledcích“.

Nejistota vyvolává přízraky, probouzí k životu duchy dřevního konzervatismu, pochybného vlastenectví a primitivního autoritářství. Fragmentarizované společnosti nabízejí iluzi jednoty, lepšího světa, cestou vylučo-

vání všeho údajně nezdravého a nesourodného z těla národa. Kulturní války akumulují negativní emoce, ritualizují sebeukájejší a neplodnou nenávist jako vitální instrument očisty a úlevy ve složitém a nesrozumitelném vesmíru moderní společnosti. Demagogové budou vždy nabízet rozněvanému davu viníky a obětí beránky, dokud bude takové zboží prodejná. Každá dobrá politika jim musí vší mocí odebrat nebezpečné hračky z rukou. Někdy to vyžaduje odvahu otevřít i choulostivá témata. Prokop věří, že populismus nejlépe těží nikoli z útoků na hodnoty, ale z atmosféry hodnotové vyprázdňenosti. Ohledně hodnot si ostatně podle všeho

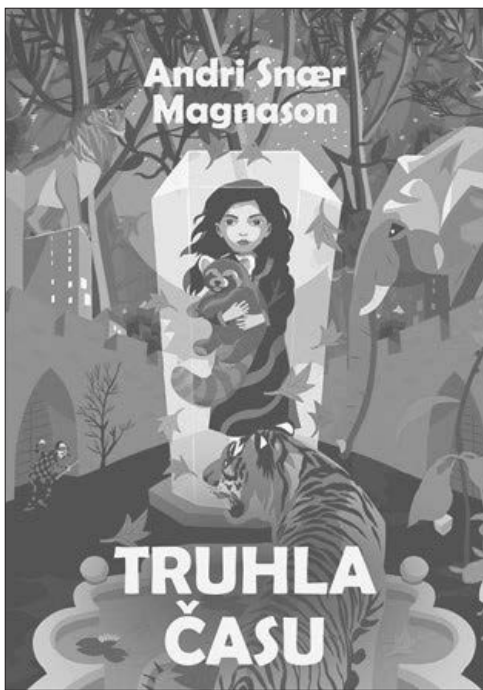
nejsem dvakrát jistí, hodnoty se ale prokazují a prověřují v krizi, takže jejich projasnění na nás může dopadnout krušně.

Daniel Prokop se metodou i přesvědčením řadí k optimistickým pragmatikům. Odmítá veškerý radikalismus a domnívá se, že opravdová řešení jsou vždy složitá, částečná a pomalá. Lidé nejsou zlí a zlovolní. Věci neumíme zlepšovat pomocí dramatických skoků, avšak každé procento obratu k lepšímu se počítá. Jen tak lze dosáhnout toho, aby se celkový stav začal překlánět na stranu dobra. A především se vyplatí nic nepodceňovat. Dějiny už mnohokrát předvedly, že poklidná definitivita neexistuje a všechno je možné. ■

DYSTOPICKÁ POHÁDKA O ČASE, ZHÝČKANOSTI A O JEDNOM SRDCI PROBODNUTÉM ŠÍPEM

Andri Snaer Magnason: Truhla času
Z islandštiny přeložila Magda Bartošková
Argo, Praha 2021, 280 s.

Petra Žallmannová

Truhla času islandského autora Andriho Snaera Magnasona je náročná četba. Člověk knihu zaklapne a potřebuje týden nebo dva čtenářskou dovolenou, aby to všechno zvládl zpracovat, promyslet, rozklíčovat, uspořádat a nakonec se rozhodnout, jestli je nadšený, nebo je mu tak trochu šoufl.

Mistrně napsaná a bravurně přeložená kniha s nádhernou obálkou Kateřiny Boudriot vypráví pohádkový příběh z dávných časů, kdy starý letopočet už skončil a nový ještě nezačal, kdy se mluvilo a psalo jiným jazykem než nyní, kdy Pangea byla velkým královstvím sjednoceným psychopatickým králem Dimonem, a vzápětí na dva kusy rozpolceným popravicí sekerou, již přikázal použít tentýž. Cím víc se král snažil svět svázat pod jediného vládce, tím víc se mu rozpadal pod rukama. Král nedokázal ovládnout čas, a tak čas zničil jeho snahu i sílu. A proč byl vlastně ten pošelilý král tak hamižný a krvelačný? Mohl za to smutek, který ho pohltil, když zemřela jeho nádherná Vesna? Bylo to prokletí severní čarodějnice, které muselo nevyhnutelně přijít, když král pošelil zvířata proti lidem? Byla to touha ochránit sílu moci svou jedinou dceru Havrantýnku?

Havrantýnka. Malá holka, která chtěla mít kamarády, chodit ven, i když prší, a hrát si v palácových zahradách se svým tátou. S tátou, který pro samé kralování a bojování netrval se svou dcerou téměř žádný čas a snažil se ji přesvědčit, že to dělá jen a jen pro ni.

Místo toho se stala modlou, bohyní, čarodějníc, milovanou a nenáviděnou princeznou zavřenou v mauzoleu z pavoučího hedvábí, v němž se čas zastavil. Její život ani její čas už jí nepatřily, vládu nad ní převzaly intriky chamtivých rádců a chrámových interpretů jejich domnělých tužeb a věsteb. Okradli ji a zneužili, udělali z ní loutku, ikonu, nástroj manipulace, tvář, která dřív žehkala, později odsuzovala na smrt. Zlato a drahé kamení, obilí a mladí chlapi. To všechno přinášeli k Havrantýnčiným nohám lidé, to všechno padalo za obětí válkám, které vedl tatíček král. Zfanatizovaný dav byl pro přízeň nestárnoucí princezny ochoten udělat cokoli. Existovali jen dva lidé, kteří pochopili, jaká opravdu je, kteří se jí snažili chránit a díky nimž mohla zvednout ze

dna svět, o němž ani netušila, že jednou bude existovat. Dva lidé podivně a bolestně propojení, rozervaní a zneužití králem, který nectil rodinná pouta jiných lidí ani svá vlastní.

A pak střih. Současnost. Současnost porostlá mechem, zrezivělá a zchátralá. Současnost zhýčkaných, kteří se chtějí vyhnout deštivým dnům a nechtějí čekat. Společnost, která se alibisticky vymlouvá na nepřízeň osudu, společnost sradbu a zpožděných rodičů, kteří nezažili nedostatek a skutečné trápení, a tak se litují a stýskají si nad sebelepšími drobnostmi, stěžují si na únorové plískanice, protože není nic jiného, na co by mohli nadávat. Sebestředně se schovávají před každodenností a chtějí božstvy vymlouvat na nepřízeň osudu, dokonale pohody. A vinou své shnilosti jsou velmi snadno manipulovatelní. Zaplatí za snadnou cestu ven. Až příliš snadnou na to, aby v ní nebyl nějaký háček. A tak se víko zaklapne a pavouci usnou, obchod s potravinami obsadí medvědi, ryby se vrátí do řek, které nefunkční továrny přestaly znečišťovat. Prastará pomsta trpaslíků nabyde gigantických rozměrů.

Jen děti přijímají svět takový, jaký je. Jen děti se nesnaží utéct a schovat. Když se probudí z dlouhého mlčení, touží po světě, jaký byl, po světě se všemi jeho nedokonalostmi. A když si vyslechnou příběh o Havrantýnčině osudu, už vědí, jak na to. Kdo jim ho vypráví? Kdo se snaží vrátit svět do správných kolejí? Kde se vzala Lilian?

Umně propletený konvolut pohádkových příběhů demonstrující postupné zhoršování stavu společnosti, svázaný do rámce dystopické současnosti, ukazuje na slabost dnešního světa způsobem, který čtenáři způsobí nepřijemné svírání žaludku. Témata sebestředné chamtivosti a touhy ovládat, manipulace davu a děsivé síly městských legend, týrání zvířat a ničení životního prostředí se střídají s tématy přátelství až za hrob, potřeby bojovat za správnou věc a rodičovské lásky.

Chvilí trvá, než se do příběhu začteme, jako bychom tušili, že nás čeká spousta nehezského. A ohavnosti opravdu přijdou – obrazy moci a touhy ovládat druhé, obrazy války, zoufalství, zrady. Někdy jde o explicitní popisy hrůzných okamžiků, jindy jde o verbální vykreslení psychického trápení a strachu: „Slezl do jámy a strčil do díry hlavu. [...] Snažil se nemyslet na umrlce, kteří se vrhali na vykřadače hrobů a brali je do zajetí až na věčnost. Nahmatal svrasklou ruku nebožtíka, osahal ji a našel prsten. Snažil se ho stáhnout přes kloub prstu, ale vtom prst celý upadl. Káři ho rozlomil vejpůl, svlékl prsten a šmátral dál. Vzduch byl hutný a páchl jako hromada vnitřností za jatkami. [...] V mrtvole se cosi hemžilo. Káři vyjekl a couvl, zatracení hrobařiči. [...] Něco ho kouslo do nohy, bodlo to jako píchnutí jehly.“

V kontrastu s tím se objevují střípky dobra ve věrných postavách rádců Jaka a chůvy Thórdis. Ale i tihle civilní dobro je příliš slabé a neschopné odporu proti systému a je ušlapáno bezohledným okolím. Zářivé okamžiky Havrantýnčina dětského chráněného světa plného světla, luxusu a bezstarostnosti, rozverných tančů a miniaturních nosorožců jsou sice pro čtenáře líbivé, ale záměrně romanticky vyumělkované a bolestně nepravdivé. Skutečné dobro, které se odmítne podvolit a bojuje osamoceně dál, je tedy reprezentováno jen Havrantýnkou samotnou a jejím jediným přítelem Kárim.

Hutný příběh uzavírá překvapivě volný a otevřený konec, snad aby si každý čtenář dál lámal hlavu. Co s nově nabytou zodpovědností a svobodou lidé udělají? Chytí se za nos, nebo se smyčkou vrátí zpátky a půjdou hledat pavouky velké jako štěňata a budou je po chlupatých zádech hladit tak dlouho, až získají pevné, ale zrádné lano? ■

45 LET HISTORIE V KOSTCE

Jan Rychlík: Československo v období socialismu 1945–1989
Vyšehrad, Praha 2020, 424 s.

Martin Dolejšký

Jan Rychlík (nar. 1954) patří mezi renomované české historiky. Je absolventem historie

a etnografie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde v současné době působí jako profesor (vyučuje také na Technické univerzitě v Liberci). Je autorem mnoha publikací, z nichž jmenujeme například *Dějiny Bulharska* (2016), *Dějiny Makedonie* (s M. Koubou, 2003 a 2017), *Mezi Vídní a Cařihradem* (2009), *Češi a Slovinci ve 20. století* (1997, 2012), *Rozdělení Československa 1989–1992* (2012) či *Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918–1946* (s M. Rychlíkovou, 2016). Je také pravidelným hostem televizního pořadu *Historie.cs*.

Jeho dosud poslední kniha je celkovým pohledem na tu část historie Československa, která je spjata se socialismem. I proto může být pro někoho překvapením, že nezačíná rokem 1948, kdy se komunisté definitivně dostali k moci, ale už rokem 1945. Třetí republika, která se sice v mnoha formálních aspektech hlásila k odkazu té první (například tehdy platila ústava z roku 1920), totiž podle autora už byla předstupněm toho, co následovalo po „Vítězném únoru“. Ať už je to zahájení znárodnování velkých podniků a strategických odvětví, nebo existence jen omezeného počtu politických stran. Komunisté v tomto období usilovali o získání moci nejprve tak, že zvítězí ve volbách, avšak v průběhu roku 1947 se rozhodli pro jinou taktiku, kterou potom skutečně uplatnili.

V úvodu se Jan Rychlík věnuje dobové terminologii a marxistické teorii – kriticky ji komentuje a objasňuje základní pojmy, které dnešními čtenáři nejspíš mnoho neřeknou.

Podává také základní přehled o literatuře k tématu; její seznam je tak rozsáhlý, že je těžké registrovat všechny tituly, Rychlík proto jmenuje nejvýznamnější díla a popisuje různé směry v historickém zkoumání období let 1945 až 1989.

Publikace je rozdělena do sedmi kapitol, které jsou vymezeny významnými událostmi, jako je únor 1948, úmrtí J. V. Stalina a K. Gottwalda, nová ústava (1960), rok 1968, normalizace a přestavba a konec režimu a události roku 1989. Každé období je stručně charakterizováno: Jsou popsány jeho hlavní rysy, nejvýznamnější události, zahraniční politika (vztah s ostatními státy sovětského bloku), postoj k církvi, stav KSČ. Přestože se autor staví k mnoha událostem kriticky, několikrát zdůrazňuje, že režim se těšil velké podpoře obyvatelstva. Větší pozornost je věnována období od roku 1968, tedy počínaje pátou kapitolou, nazvanou „Pokus o reformu systému“. Především tato kapitola přináší velmi detailní popis doby a autor (ovšem nejen zde) své líčení „zaldňuje“ – nepopisuje pouze stranické schůze, ale věnuje se i aktivitám občanské společnosti a také jednotlivým politickým osobnostem.

Jak Jan Rychlík uvádí v předmluvě, kniha vychází z jeho přednášek pro studenty na FF UK v Praze. Když mu nakladatelství Vyšehrad nabídlo jejich vydání, rozhodl se tyto podklady rozpracovat a přetvořit tak, aby publikace působila uceleně a kompaktně.

Na závěr se sluší dodat malý komentář k citovaným zdrojům. Je jich opravdu mnoho

a mají široký záběr. Kromě archivních fondů zahrnují i odbornou literaturu, memoáry, beletrii a dobový tisk. Přesto autor v předmluvě lituje, že jich v souvislosti s uzavřením knihoven a archivů v březnu 2020 nemůže čtenářům předložit ještě více. Nezbyvá než dodat, že knize to na kvalitě nijak neubírá. Navíc je psána velmi čtivě, a tak jistě potěší nejen studenty, ale i všechny další zájemce o historii – do rukou tak dostávají poválečné dějiny Československa v kostce. ■

TVAR INFORMUJE

Vydává nakladatelství Karolinum.